

Summary 2022/3

Két éve szakadatlanul az a *Múlt és Jövő* problémája, hogy nem antagonizmus-e a mai világ körülményei között hagyományos folyóiratot készíteni. Hagyományos témákkal, problémákkal, beszédmóddal. Hiszen a Covid után a klímaváltozás pusztító jelenségeivel találkozunk, amit csak felerősített az ukrajnai háború mind egzisztenciális, mind lelki fenyegetése.

Talán jó ötletnek tűnt újra egy berlini számot összeállítani, mint azt tettük, hajdan, a 2006/4-es számunkban. A Reichstag és a Hitler-bunker helyén eltűnődni – mit rontott el a világ, hogy ismét világháborús helyzetbe lavírozta magát, ahelyett hogy örökre tanult volna a világháborúk apokalipszisából.

Mint majd két évtizede, a folyóiratszámunk központjában most is Kertész Imre áll. Fizikailag ugyan nincs már köztünk, de szelleme annál inkább. Folyóiratunk kezdetétől velünk volt – ezért is kötelességünk, hogy szellemét elevenen tartsuk, s míg mi túlélünk, ő is velünk maradjon.

Idén a korai – természetesen magyarul írt – naplóból jelent meg egy könyv németül. Radics Viktória (az ő „Ember mélye” című, *Sorstalanságról* írt esszéjével indultunk 1988-ban) ismerteti ezt a *Heimweh nach dem Tod. Arbeitstagebuch zur Entstehung des „Romans eines Schicksallosen”* című kiadványt, sok kételyt is megfogalmazva. Kőbányai János Madácsi-Laube Katalinnal, a Berliini Művészeti Akadémia Kertész-archívumának gondozójával készített interjúja annak járt utána, hogyan és miért került Kertész Imre hagyatéka Berlinbe, mit tartalmaz az ott közel 20 folyóméternyi terjedelmű archívum, valamint ki rendelkezik az anyag fölött. Budapest, vagy Berlin? Madácsi-Laube Katalinnak kell megköszönjük, hogy rendelkezésünkre bocsátotta eligazító jegyzetei kíséretében azt a most először publikált szöveget, amely a *Sorstalanság* első megfogalmazásának, vagy inkább e témának való nekifutásnak tekinthető. (Fantasztikus szöveg – amely Proust emlékezőtechnikájával dolgozná fel a koncentrációs tábor tapasztalatát – azt, amit végül is Camus módszerével ismerhettünk meg tőle.)

Huszár Ágnes Thomas Sparr *Hotel Budapest, Berlin... von Ungarn in Deutschland* című könyvét ismerteti, amely azzal foglalkozik, hogy a múlt század első részében a második felében a magyar zsidó értelmiségiek hogyan hatottak a német szellemi életre. Egy másik ismertett kiadvány – *Holocaust als Kultur* – pedig azzal foglalkozik, milyen hatással volt Kertész Imre a holokauszt irodalmára. A ma is Berlinben élő Dalos György könyvrészlete a kettéosztott Berlin történelmét és atmoszféráját idézi fel. Weiss János bő ismertetése a németországi újantiszemitizmus-vitát foglalja össze – Wolfgang Benz, Karin Wetterau és Micha Brumlik álláspontjait ismertetve. Szintén az ő fordításában ismerhetjük meg Heller Ágnes egyik utolsó, német nyelven adott interjúját, amelyet Malte Dreyernek adott.

Konrád Miklós „A zsidó társadalom a modernizálódás és az akkulturáció útján (1850–1867)” című tanulmánya azt a fontos szakaszt mutatja be, amikor a magyar zsidók németről magyarra váltottak, nyelvben és kultúrában. Rockenbauer Zoltán Szittyá Emilről, az avantgárd csavargóról, teoretikusról, képzőművészről szóló portréja egy, csak Kassák Lajos életrajzából ismert, különleges sorsú magyar zsidó életútját ismerteti, amely a hitleri hatalomátvételig szintén Németországhoz kötődött. Nagy László Bálint revelációs tanulmánya azt vizsgálja meg, hogyan hatott Schopenhauer a *Tudósok* című regényt író fiatal Szomoró Dezsőre. Radics Viktória a Vajdaság holokausztemlékművei kapcsán mutatja be Ivan Ivanji írását az újvidéki razzjáról. Péntek Orsolya „Olvasónapló”-ja fiatal szerzők – Havas Juli, Moesko Péter, Marton-Ady Edina – mellett, részletesen foglalkozik Nádas Péter új, *Rémtörténetek* című regényével.

Számunkban Györe Balázs és Natalie Diaz verseit olvashatjuk – Gyukics Gábor fordításában.

For the last two years *Múlt és Jövő* has had the incessant problem of determining whether it is at odds with the conditions of today's world to produce a traditional journal, with traditional topics and problems and ways of speaking. After all, since Covid we have also encountered the devastating phenomena of climate change, which has been further amplified by the existential and spiritual threat of the war in Ukraine.

Under these circumstances it seemed like perhaps a good idea to compile again a Berlin issue, – as we did once before, in our 2006/4 issue – and to wonder, while standing at the site of the Reichstag and Hitler's bunker, at what the world has once again messed up, maneuvering itself into a world war situation, instead of learning forever from the apocalypse of the world wars to avoid future wars.

As almost two decades ago, it is once again Imre Kertész, who is featured as the center of this issue. He has been with us from the beginning of our journal, and although he is no longer with us physically, it is our duty to keep his spirit alive, and as long as we survive, he will remain with us.

Viktória Radics in her "The Young Kertész," writes about a book on Kertész' early diaries, which to date has appeared only in German, translated by Ingrid Krüger and Pál Kelemen (Imre Kertész: *Heimweh nach dem Tod. Arbeitsstagebuch zur Entstehung des "Romans eines Schicksallosen"* [Homesickness for Death. Work Diary Toward the Creation of 'Fatelessness']). Radics's earlier 1988 essay entitled "Ember mélye" ['The Depth of Man'] on *Sorstalanság* ['Fatelessness'] was also published in this journal. Like Radics's book, Lothar Müller's "Einem Nachwort" ['A Postscript'] also expresses many doubts. János Kőbányai's interview with Katlin Laube Madácsi, curator of the Kertész archive at the Berlin Academy of Arts, investigates how and why the estate of Imre Kertész came to Berlin, and what the nearly twenty-meter-long archive contains, as well as the important question of who owns this material. We have to thank Katalin Madácsi Laube for providing us with the text, which is published here for the first time, along with her introductory notes. This fantastic text can be considered the first formulation of *Fatelessness*, which utilizes Proust's memory technique, amplified by Camus's writing style, to process the experience of the concentration camp.

Ágnes Huszár introduces Thomas Sparr's book. *Hotel Budapest, Berlin... von Ungarn in Deutschland* ['Hotel Budapest, Berlin... from Hungary in Germany'], which deals with how Hungarian Jewish intellectuals influenced German intellectual life in the first half of the last century, and partly into the second half, as well. Another review by Agnes Huszar, on *Holocaust als Kultur*, deals with the influence of Imre Kertész on Holocaust literature. The excerpt from the book by György Dalos, who still lives in Berlin, recalls the history and atmosphere of the divided Berlin. János Weiss's extensive contribution summarizes the new debate around anti-Semitism in Germany, in which he presents the positions of Wolfgang Benz, Karin Wetterau, and Micha Brumlik. Also in his translation, we can get to know one of Ágnes Heller's last interviews in German which she gave to Malte Dreyer.

Miklós Konrád's study, "Jewish Society on the Road to Modernization and Acculturation (1850–1867)" presents the important phase when Hungarian Jews switched in both language and culture from German to Hungarian. Zoltán Rockenbauer's portrait of Emil Szittya, the avant-garde vagabond, theoretician, and visual artist, describes a Hungarian Jew with a special fate, who worked in Germany until Hitler took power, and whose details are known only from

the biography of Lajos Kassák. Bálint László Nagy's revelatory study examines how Schopenhauer influenced the young Dezső Szomory's novel *A tudósok* ('The Savants') In the context of the Vojvodina Holocaust memorials Viktória Radics presents Ivan Ivanji's writing about the razzia in Újvidék. Orsolya Péntek's "Reader's Diary" centering on the young authors, Juli Havas, Péter Moesko and Edina Marton-Ady, deals as well in some detail with Péter Nádas' new novel, *Horror Stories*.

In this issue, there also appear poems by Balázs Györe and Natalie Diaz, translated by Gábor Gyukics.